

DIN CORESPONDENȚA LUI FRANCISC HOSSU-LONGIN CU GEORGE BARIȚIU (1877-1892) - 12 SCRISORI

Gelu Neamțu

Francisc Hossu-Longin este fără îndoială o personalitate emblematică pentru orașul Deva¹. Cu siguranță își va găsi biograful care să-i pună în lumină zbuciumata viață de luptă și de sacrificii, așa cum de altfel a fost și aceea a majorității intelectualilor români din Transilvania acelor vremuri. Acesta este motivul pentru care nu are rost să insistăm aici asupra biografiei sale, ci considerăm mai util să aruncăm doar o privire pe corespondența sa cu George Barițiu, nepublicată până acum, și să punctăm pe scurt câteva aspecte privind legăturile sale cu acest important lider al mișcării naționale românești din Transilvania în aproape întreaga a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Correspondența Francisc Hossu-Longin - George Barițiu începe în 18 iulie 1877 și se încheie cu telegrama din 5 mai 1892, în total, 12 piese. Nu este *întreaga* corespondență dintre cei doi bărbați, ci doar ceea ce a mai rămas din ea la Biblioteca Academiei Române din București.

Correspondența George Barițiu - Francisc Hossu-Longin (tot 12 piese) dintre 4 august 1877 - 14 august 1887, existentă la Biblioteca Centrală Universitară "Lucian Blaga" din Cluj-Napoca (preluată de Arhivele Naționale), a fost deja publicată². Desigur, ideal ar fi fost ca respectivele scrisori să fi fost publicate împreună; așa mă și pregătisem să fac cu aproape două decenii în urmă, dar colegul meu Ioan Chindriș a fost mai rapid decât mine.

Așa stând lucrurile, nu mi-a mai rămas de adus la lumină decât corespondența Francisc Hossu-Longin - George Barițiu; o public acolo unde trebuia să o public de mult mai multă vreme: în *Sargetia* din Deva. Adică, în Anuarului Muzeului Civilizației Dacice și Romane, una din revistele de istorie din Transilvania de o certă valoare științifică și care în decursul câtorva decenii de atentă selectare a colaboratorilor și a materialelor lor, a ajuns și la un binemeritat prestigiu.

Scrisorile lui Francisc Hossu-Longin sunt mai sărace în informații decât cele ale lui George Barițiu, însă sunt și ele importante mai ales pentru complementaritatea lor cu acelea.

Una dintre scrisori, cea din Deva, 15 iulie 1884, este de o deosebită importanță, pentru că ea a stat la baza declașării unei *mișcări populare*, dirijată din umbră de George Barițiu,³ dar sugerată de Francisc Hossu-Longin care a făcut propunerea pentru declanșarea unei astfel de mișcări în urma consfătuirii sale cu câțiva "amici de principii", dar și stimulați de confrății de peste Carpați, de fapt ardeleni refugiați în România, hotărâți să aniverseze centenarul răscoalei lui Horea (mai ales studenți membri ai societății "Carpații"). De remarcat că scrisoarea sa cu propunerea de sărbătorire a centenarului este anterioară (15 iulie 1884) celei a lui Simion Mihali Mihalescu (20 iulie 1884)⁴.

Deși Francisc Hossu-Longin bănuia că sărbătorirea centenarului Horea *va fi interzisă* (încă o dovadă a intoleranței statului polițist ungar de după 1867), el și amicii săi erau de părere să recurgă la eterna petiție sau la un memorial, ceea ce l-a și iritat puțin pe G. Barițiu, care, citind scrisoarea, face observația direct pe text: "adecă să lucrați la el un an"⁵. Din aceeași scrisoare, reiese și faptul că la 1884, mai erau cunoscute numele celor 46 de români din satele din jurul Devei, asasinați la 1784 și îngropați în două *gropi comune*. Tot atât de valoroasă este și informația că în ciuda terorii administrației maghiare, de când au fost descoperite mormintele (cu câțiva ani înainte de 1884) de lângă Deva, tinerii români le vizitau și puneau acolo flori, cununi și buchete. Era fără îndoială nu numai un gest pios de respect pentru eroii neamului, ci și un gest de protest împotriva opresorilor lui⁶.

Pentru corespondența de față este remarcabilă și scrisoarea din Deva 1/14 noiembrie 1877, prin care i se cere lui G. Barițiu un sfat cu privire la persoana care să fie aleasă (în cercul respectiv) ca deputat în dieta ungară și care să respecte pasivismul declarând că nu intră în dietă.

¹ Francisc Hossu-Longin, *Amintiri din viața mea*, Cluj-Napoca, 1975. Text stabilit, introducere, note și glosar de Georgeta Antonescu.

² George Barițiu și contemporanii săi, VII, București, 1985, p. 306-326. Ediție de Șt. Pascu, I. Chindriș și Gh. Asanache.

³ Gelu Neamțu, *Aniversarea centenarului execuției eroilor răscoalei de la 1784-1785 în cadrul mișcării naționale românești din 1885*, în *Acta MP*, XIX, Zalău, 1995, p.159-181.

⁴ Ibidem, p.160.

⁵ Vezi scrisoarea nr. IX.

⁶ Din păcate nu se află acolo nici un semn care să marcheze locul execuției țăranilor prinși în urma asediului cetății Deva.

Cercul de "amici de principii" al lui Francisc Hossu-Longin l-ar fi dorit de deputat, chiar pe destinatarul scrisorii, însă răspunsul negativ al lui Barițiu a fost extrem de hotărât. În răspunsul la această scrisoare, cu referire la agenții electorali, G. Barițiu comenta cum unii funcționari publici care o făceau pe agenții electorali, intenționau să se așeze pe două scaune, încercând "să fie totodată buni români și buni maghiari", o specie extrem de interesantă acești hibrizi, care ar merita poate o analiză istorică mai atentă. În final, sfatul înțelept al lui G. Barițiu a fost acela, de bun simț, să caute un "proprietar cu totul independent".

Demnă de interes este și scrisoarea din Pesta, 29 noiembrie 1878, în care Francisc Hossu-Longin îl roagă pe G. Barițiu să-i publice discursul socrului său George Pop de Băsești în *Observatorul*, ceea ce redactorul o și face în numărul 94⁷. Francisc Hossu-Longin îi trimite lui G. Barițiu și banii pentru 50 de exemplare din *Observatorul* în care va fi publicat respectivul discurs. Este un discurs privind politica externă a monarhiei. Din scrisoarea lui Francisc Hossu-Longin, din 5 februarie 1879, reiese și stăruința intelectualilor din Deva pentru a împiedica votarea legii Trefort care scotea limba română din școlile românești. Este o dovadă grăitoare a lipsei de toleranță a guvernului ungar față de naționalitățile nemaghiare. Oricum, intelectualitatea Devei în frunte cu Francisc Hossu-Longin îl susține pe George Barițiu în lupta sa pentru drepturi naționale.

Petiția pe care Barițiu o publică integral în *Observatorul*,⁸ și care va fi semnată de 33 de români fruntași din Deva este un document care demonstrează cea mai crasă intoleranță față de români, ba chiar o bătaie de joc la adresa lor, caracteristică oprimatorilor care disprețuiau cele mai elementare drepturi ale românilor - dreptul de a se cultiva în limba maternă.

Istoricii adevărați au datoria să pună în lumină aceste documente care ne fac, prin comparație, să înțelegem mai bine oprirea la care au fost supuși românii când au fost sub stăpânirea administrației ungare. Așa, comparând drepturile de ieri cu cele de azi, se înțelege și de către străini, nu numai de către români, că 1 Decembrie 1918 a fost imperios necesar. În caz că nu ar fi avut loc Unirea - această adevărată judecată a istoriei - românii din Ungaria ar fi fost șterși de pe suprafața pământului. În comentariul pe care G. Barițiu îl face acestui zguduitor document, este puțin în eroare când compară maghiarizarea cu germanizarea.

Dacă românii au protestat împotriva germanizării, chiar în condițiile unui regim neoabsolutist, ea a încetat fiindcă cei ce voiau să o impună erau un partener civilizat, cult, lipsit de fanatism, un partener ce înțelegea că și oprirea are anumite limite. În ce privește protestele românilor în fața politicii de maghiarizare, de-a lungul istoriei de după 1867 odată cu instalarea dualismului, nu au avut nici un rezultat pozitiv pentru aceștia⁹. Politica de maghiarizare NU A ÎNCETAT, cel mult, doar când și când, viteza ei de aplicare a fost încetinită (dar aceasta în foarte rare cazuri), dar au fost și momente când ea a fost accelerată, prevăzând expres maghiarizarea integrală a tuturor românilor din Transilvania¹⁰. Calitatea partenerului era alta. Așa încât reproșul lui G. Barițiu, făcut devenilor că de ce nu au scris această petiție încă în 1875 nu stă în picioare din perspectiva istoriei. Așa cum am spus mai sus, după 1867 tăvălugul maghiarizării forțate nu mai putea fi oprit sub nici o formă.

Acest tăvălug pomise încă din 1842 și cu greu l-au putut opri românii cu protestul din 15 februarie 1842 pentru că s-au bucurat de sprijinul împăratului de la Viena. Și chiar temporar paralizat acest plan a exercitat așa o amenințare de putemică pentru români, încât George Barițiu îl consideră (și pe bună dreptate) că acesta a "preparat anul 1848 mai mult decât însăși tirania iobăgească" [sb. ns. - G. N.]¹¹. O asemenea apreciere subliniază și mai mult faptul că revoluția românilor a avut și un caracter de apărare legitimă a limbii române, ca o componentă esențială a ființei naționale; așa încât împingerea acestei revoluții în zona Vendéei; la care nici pe departe n-au renunțat istoricii celebrului tratat de Istorie a Transilvaniei de la Budapesta din 1986, este nejustificată.

⁷ *Observatorul*, I, nr. 94 din 22/4 decembrie 1878, p. 1-2: "Discursurile celor doi domni deputați români ținute în dieta Ungariei 25 noiembrie a.c.". În acest număr este reprodus doar discursul lui George Pop de Băsești. În nr. 96, 97 și 98 din noiembrie-decembrie 1878 este reprodus și cel al lui Partenie Cosma.

⁸ *Observatorul*, IV, nr. 86 din 24/5 noiembrie 1881, p. 345-346.

⁹ G. Neamțu, N. Cordoș, *The Politics of Magyar Governments for Denationalization of Transylvanian Romanians between 1867-1918*, Bulletin of Center for Transylvanian Studies, II, nr. 4, 1993, 55 p.

¹⁰ G. Neamțu, *Plan secret de maghiarizare a tuturor românilor din Transilvania, în 80 de ani de administrație românească la Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, 1999, p. 21-26.

¹¹ *Observatorul*, II, nr. 11 din 7/19 februarie 1879, p. 42.

Proiectul de lege de la 1842 care stătea ca o sabie a lui Damocles deasupra capetelor românilor la 1848, readus în memoria românilor la 1879, pentru a fi comparat cu cel al lui Trefort, era astfel caracterizat de G. Barițiu: "lege mai nebună și mai nerușinată, decât era să fie cea din 1842, nu s-a mai văzut alta nici în patria noastră, nici pe aiurea"¹². În 1849 oprimatorii au pierdut puterea și maghiarizarea a încetat până în 1867 (aproape două decenii - timp în care românii și-au ridicat o mulțime de școli. De remarcat că istoriografia lui Mihail Roller, în general istoriografia comunistă de influență maghiară, a criticat nemăsurat și fără temei absolutismul austriac pentru a face pe plac istoriografiei ungare când în fond, cercetat cu seriozitate, pentru români, a constituit o perioadă de dezvoltare și ceea ce era vital pentru români - așa cum confirmă istoricul trăitor în epocă George Barițiu, "*Absolutismul austriac a pus frâne tari maghiarizării*" [sb. ns. - G. N.]¹³. După 1867 maghiarizarea a fost reluată cu o furie și mai devastatoare de drepturi și suflete românești, așa încât urmași ai generației "lipsite de orice caracter" proorocită la 1881 de către Barițiu, au proliferat decenii în șir. Iată ce părere avea G. Barițiu despre această "generație corcită" în care nu puteai avea încredere: "o generațiune demnă de compătimit, la care se va putea aplica" pe drept cuvânt acea expresie prozaică folosită pe atunci în România extracarpatică: "Nici e câine nici ogar"¹⁴.

Iată cum, citite cu atenție, scrisorile particulare devin izvoare extrem de prețioase pentru istoric. Cele ale lui Francisc Hossu-Longin aruncă și ele noi lumini asupra istoriei locale, demonstrând mai ales că acolo la Deva, deși sub stăpânire deosebit de opresivă, a existat un cuib de vulturi (33 după semnăturile de pe *Petiția* din 24 oct. 1881) care au luptat din răsuputeri cu regimul dictatorial, intolerant și oprimator de după instaurarea regimului dualist.

Cele 12 scrisori pe care le aducem la lumină sunt și o modestă contribuție la alcătuirea unei istorii cuprinzătoare a mișcării naționale a românilor din Transilvania care prin stăruință, credință și speranță au realizat unitatea națională.

FROM THE CORRESPONDENCE BETWEEN FRANCISC HOSSU-LONGIN WITH GEORGE BARIȚIU (1877-1892) - 12 LETTERS

Abstract

The 12 letters published here bring a contribution to the biography of Francisc Hossu-Longin, to the history of Deva and the evolution of the national movement of the Romanians in Transilvania during the austrian-hungarian dualist period.

They are a relevant proof for the ethnic oppression (cleansing?) against the Transilvanian Romanians which were brutally deprived of elementary rights such as studying in their mother tongue, in order to be more easily 'magyarized'.

One of these letters (the one of July 15 1884) is extremely valuable as it lays at the root of the true popular movement to celebrate the centennial of the resurrection lead by Horea, Cloșca and Crișan, a movement which was outlawed by the hungarian government.

These letters unveil the discovery in Deva of two mass graves where 46 Romanians slaughtered in 1784 were buried.

¹² Ibidem., loc. cit.

¹³ Ibidem., II, nr. 11 din 7/19 februarie 1879, p. 43.

¹⁴ Ibidem., IV, nr. 86 din 24/5 noiembrie 1881, p. 345-346.

ANEXE

I

Deva la 18 VII 1877 st.n.

*Onorabile domnule!*¹⁵

Am onoare a vă trimite aci alăturatele scrisori vechi, rugându-vă a le cerca și a le folosi - dacă adecă vor cuprinde ceva de preț - iar dacă nu, a mi le renapoia.

În cazul prim, mă rog a fi onorat cu un răspuns, căci mai am asemenea documente o mulțime și v-ași putea servi și cu celelalte.

De altminteria, cu profundă reverență,

Francisc Hossu-Longin
candidat de avocat.

[De mâna lui G. Barițiu:] 1877 Franc. Longin. Deva, 18/VII. Resp. 4 aug.¹⁶

II

Deva, 1/14 Noem[brie] 1877

*Onorabile domnule!*¹⁷

Mă scuzați că vă întretin pe câteva momente .

Avem să cerem prețuitul d-voastră sfat, într-o cestiune națională.

Cercul electoral 2 al scaunului Orăștie iară este vacant.

Terminul pentru noua tentațiune, s-a decis ieri, pe 30 noemvrie 1877 st.n. în comuna Romos.

Mișcările au și început, vorba este, că acum pe cine să alegem și cum să procedem, ca să salvăm onoarea cercului?

Eu din parte-mi am fost propus încă în cela rând, ca să alegem pe un atare individ / care ar fi nu numai un român de bun renume, ci să aibă curajul și se între în dieta Ungariei, numai pentru aceea, ca acolo: protestând și declarând de ilegale toate câte s-au făcut fără noi și în contra noastră, să aduchiame apoi alegătorii și într-o adunare poporală să-și deie socoata, despre ținuta lui.

În est mod am cugetat eu, că mi-a succede, a arăta și în străinătate, că românii și după 10 ani, sunt pasivi - și după mine, - o vorbire în dietă, ar produce mai mare efect, decât un protest, ce trece pe aci-n colo în atare archiv, iar lumea mare nu știe nimica.

Propunerea mea însă a căzut / și am ales pe dr.T. - pentru de a nu intra în dietă.

Fiindcă acum iară suntem unde am fost, și timpul e scurt, cu încredere vă rugăm dați-ne un sfat, să alegem așa după propunerea mea, - căci eu am resuscitat-o de nou, - sau iară ca până aci, ca să nu meargă?

Și dacă da, pe cine?

A fost vorba în conferința noastră de d-voastră.

Eu însă cunoscând ținuta-vă, dar mai pe sus cunoscând necesitatea de a vă vedea pe d-voastră în alte sfere și având dv. alte role mai sublimе, am fost de părere, a nu aduce persoana dv. pe tapet.

Aflați însă dv. acum la timp? bine, atunci treaba e ca făculă, sunteți ca ales./

La caz de recomandare, vă rog a fi cu atenție la aceea, că cercul este mai tot gr. or. și că lumea rămâne lume.

Observ, că aceste întrebări și această molestare o fac în urma hotărârii unei conferințe mai înguste, drept ce mă rog, în numele confrăților, a mă onora cu un răspuns de îndreptari și cât s-a putea mai iute, nu cumva să rămânem pe jos.

La tot cazul vă mai rugăm încă la una. Poporul din acel cerc este bun, deștept și inteligent, deci are și o ambițiune politică. Însărcinați pe cineva de la redacțiune, - ca mai experți fiind, ca să ia notițe despre termenul de alegere și să / facă o formă de îndemănare și însuflețire, pentru cauza alegerii, iar noi vom tâlculi poporului și nu-l vom lăsa pradă străinilor.

Domnii au și început a lucra și astă dată în secret și cu atâta liniște încât abia poți zări codița de drac.

Planul lor nu credem să izbutească nici astădată.

Alegerile membrilor noi pentru congregațiune pe venitoriu au decurs cu multă înverșunare. Unde au fost românii în minoritate, unde maghiarii nu au ales pe nimene din noi, iar unde am fost noi mai puternici, nu am ales nici un pui de nemeșul. Tot români s-au ales: în fostul Zarand, fosta Orăștie, Hațeg, Hunedoara, cerc. Dobrei, Iliei ș.c.l./

Acum este chiar timpul reclamărilor, ei ne reclamă pe noi, noi pe ei.

Cu toate însă, că la alegeri, noi aveam majoritate, maghiarii vor fi deasupra - cu viriliștii.

E secret public, că cu compunerea listelor alegătorilor și a viriliștilor, s-au făcut abuzuri colosale.

Publicarea procesului meu a făcut adevărată revoluțiune la Tribunal. Fiscul caută pe moarte după &, ca să oprească publicarea mai departe.

¹⁵ B.A.R., Ms. rom. 1007, f. 131.

¹⁶ Răspunsul lui G. Barițiu, vezi George Bariț și contemporanii săi, vol.VII, București, 1985, p. 306-307. În continuare G.B.C.

¹⁷ B.A.R., Ms. rom. 1007, f.167-169.

Dar iată am luat-o prea pe lung. Încă odată vă rog, onorab[ile] d-le a ne onora cu sfatul d-voastră, și vă rugăm a primi și asigurările distinsei noastre considerațiuni și reverențe.

Pentru ceialalți confrați.

[De mâna lui G. Barițiu:]

1877 Fr. Hossu Longin

Deva . 14 nov.

R: 16-17 nov.¹⁸

Dat intecevali în Gazeta.

III

Deva la 20 sept. 1878

*Prea onorabile Domnule!*¹⁹

Astă vară, umblând pe aici dl. George Orășan, secretariul societății Transilvania și oficianț la ministeriu de culte, a îmbărbătat pe civele de aici Gustav Bartiloviciu, bugnariu în Deva, ca să-și trimită băiatul său la București, că d-sa va exopera ca să fie primit la școala agronomică de acolo. Părinții îmbucurați au exoperat Pașaportu și cu mari sacrificii au câștigat vreo 30 fl. și au trimis copilul la București.

După câteva zile s-au pomenit cu o telegramă, că fiul lor nu este primit și că nu are cu ce [se] reîntoarce în patrie.

Această știre a debelat pe părinți foarte tare, fiind foarte sărmani, și la moment, neavând de unde să-i trimită bani.

În astă stare m-au încredințat pe mine, ca să vă recerc prin aceste șire, rugându-vă în numele lor, ca să exoperați sau primirea băiatului (fie în orice institut) sau să mijlociți ca să capete spese de drum.

Părinții ar fi învoiți și la aceea, ca băiatul să intre în armata de acolo.

Tânărul Bartilovici se află la otelul Transilvania. I s-a telegrafiat ca să vă caute.

În numele bieților părinți disperați, vă rog îngrijiți-vă de soarta compatriotului nostru.

Cerându-mi scuzele pentru molestare, mă subscriu

al d-voastră sincer stimător,

F. H. Longin

IV

Pesta, 29/XI 1878

*Mult stimat d-le Redactor!*²⁰

Am onoarea a vă alătura aici, vorbirea d-lui George Pop, ținută cu ocaziunea dezbaterii "adresei", rogându-vă ca să o publicați în n-rul cel mai de aproape²¹.

Lângă vorbire vă alătur cu graba și citațiunile ce se fac în discurs, ca să le folosiți dacă se va recere.

Regret că nu vi le pot tramite în traducțiune fiindcă-s foarte ocupat.

Tot odată am onoare a vă roga în numele d-lui George Pop, ca să binevoiți a-i tramite / 50 de exemplare din n-rul în care va apărea discursul d-sale.

Drept preț vă alătur aici o sumă de 5 fl.

Adresa: George Pop, deputat și proprietar per Szilágy Cseh in Ilésfalva.

Al d-voastră sincer stimător,

F. H. Longin

P. S. Sunteți rugat a publica discursul - dacă se va putea - într-un număr, având astfel mai mare efect, precum și a face să se traducă cele din Egyetértés și vorbirea lui Tűr.

Longin

[De mâna lui G. Barițiu:]

1878 G. Popa et Longin 29 nov.

Nr. 94 Obs.

Răsp.: 5 dec. Scrisoare privată și câteva portrete în rolă
Separat

¹⁷ fotocopia defectă - n. ns. G.N.

¹⁸ Răspunsul lui G. Barițiu în G.B.C., VII, p. 308-309.

¹⁹ B.A.R., Ms.rom. 1007, f.256.

²⁰ B.A.R., Ms. rom. 1007, f. 284.

²¹ A și publicat-o în Observatorul, I, nr. 94 din 22/4 decembrie 1878, p. 1-2, cu comentariul următor: "Din cei vreo 12 deputați de naționalitate română, cari au fost aleși în camera Ungariei între greutăți nespuse, cu ocaziunea dezbaterilor la proiectele de adresă au cuvântat doi inși din bărbății cei mai luminați și mai viguroși, adică dnii Partenie Cosma și George Pop, ambii aleși din părțile Ungariei proprii. Discursurile, dloru se vezură publicate în câteva ziare maghiare, însă numai în extrase făcute de către redacțiuni, care cum convine partidei sale. Credem însă că lectorilor noștri le mai convine, ca să le aibă din cuvânt în cuvânt după textul stenografat, cu atât mai vârtos, că amândoi au votat contra proiectului ministerial. Spre părerea noastră de rău, nouă acel text unguresc ne lipsește în momentul acesta. Într-aceea un amic, care petrece de câteva zile în capitala Ungariei, avu bunătatea a ne trimite în orele din urmă discursul întreg al dlui G. Pop, cărui îi și facem loc, așteptând într-aceea și pe al dlui P. Cosma, întreg. Discursul lui P. Cosma a fost publicat în Observatorul, II, nr. 96 din 29/11 decembrie 1878, p. 1-2; nr. 97 din 2/14 decembrie 1878, p. 2-3 și nr. 98 din 6/18 decembrie 1878, p. 2-3.

V

Deva la 5/II [1]879 st. n.

*Prea onorabile domnule!*²²

Cele comunicate și încredințate în prețuita d-voastră scrisoare din 30/18²³ ian a.c. s-au comunicat cu cei competenți și de loc s-a și urmat întocmai.

Măne va ajunge la locul competent.

Am făcut pași și în alte două părți; dintr-un loc am și primit încunoștințare că se face.

Drept dovadă vă alătur un exemplu din concept²⁴.

S-au subscris tot de cei mai de influență, la Nr. de²⁵.

Celelalte încă vi le-am / câștiga pe rând.

Vă mulțumesc de încredere. Totdeauna bucuros, ce numai ni-a fi cu potință.

Dumnezeu să vă ajute!

Primiți totodată felicitări și de la ceilalți confrați, cari vă roagă, prin mine, ca să continuați și pe mai departe tot ca până aci, că cu sufletul și inima suntem alături cu d-voastră,²⁶ iar de la mine, primiți și cu astă ocaziune asigurarea celui mai sincer respect,

F. H. Longin
Advocat

[De mâna lui G. Barițiu:]

1879 F. H. Longin
Deva, 5 Febr.

VI

Deva la 30 oct. [1]881

*Onorabile domnule Redactor!*²⁷

Cutezanța și impertinența așanumiților "remaghiarizatori" din comitatul nostru - în urma nepăsării noastre și în urma spiritului domnitor - au rezultat, că și puțintelul favor ce l-am mai avut prin catedra limbei române de la școalele reale din Deva, să devină o iluziune.

În fine ne-am rezolvit a mai încerca și pe o altă cale și am înaintat prin comitele suprem petițiunea alăturată.²⁸

Știind cât de mult vă interesează luptele noastre, din încredințarea subscrișilor în petițiunea de mai sus, [î]mi iau voia a vă ruga, ca să o publicați și dacă aflați consult, a-i face o comitivă oarecare.²⁹

Cu deosebit respect,
Fr. H. Longin
adv.

²² B.A.R., Ms. rom. 1008, f. 70.

²³ Publicată în G.B.C., VII, p. 314.

²⁴ Este vorba de Protestele cerute de G. Barițiu în scrisoarea din 30/18 ianuarie 1879.

²⁵ În scrisoare nu este indicat numărul semnatarilor.

²⁶ Adică devenii susțineau protestele împotriva proiectului de lege ale ministrului de instrucție Trefort Ágost. Acest proiect va deveni lege în ciuda numeroaselor proteste, "legea XVIII/1879". În spiritul respectivelor proteste, George Barițiu publica în Observatorul, II, nr. 11 din 7/19 februarie 1879, p. 43, un articol intitulat "Despre introducerea limbei maghiare" în care se trece în revistă eforturile maghiare de deznaționalizare a românilor, notând în final: "Ne aducem bine aminte, că între anii 1845 și 1849 terorismul maghiarizării în acelea 5 comitate și în alte două transilvane era atât de furios, în cât locuitorii români din comune amestecate nu mai cutezau să vorbească în limba lor maternă, dacă ieșea afară din casa și curtea lor, căci mai ales dacă erau iobagi, mâncau bătaii cumplite, dar și pe la orașe erau insultați, uneori luați între palme și pumni. Studenții români mergând pe stradă, numai șoptind cutezau să converseze românește, curat precum se întâmplă și astăzi în o parte din Secuimea Transilvaniei.

Maghiarizarea mai câștiga mult între românii din Ungaria încă și prin neexplicabila trimitere a mai multor elevi gr.-catolici de hetologie în seminarele rom.-catolice maghiare, unde în câte patru ani nu numai că nu aud un singur cuvânt românesc, dar nu le este permis nici să citească vreun diariu orice carte în limba lor națională, precum nu este permis nici elevilor de la școala pedagogică din Deva în Transilvania, precum documentarăm de repetate ori în anul trecut cu cazuri concrete.

Maghiarizatorii fanatici au fruntea să afirme, că între alte scopuri ale maghiarizării este și cultivarea și cilizarea poporului românesc hăbăuc (a buta oláh népnék mivelődése).

²⁷ B.A.R., Ms. rom. 1009, f. 513.

²⁸ Petiția a fost publicată în Observatorul, IV, nr. 86 din 24/5 nov. 1881. p. 345-346. Vezi Anexa.

²⁹ Iată și comentariul solicitat de Fr. Hossu Longin: tot în Anexă.

VII

Deva, 1 noiembrie 1882

*Onorabile domnule!*³⁰

Relativ la memorandum,³¹ am onoare a vă răspunde că la noi este un librar care ar și primi vânzarea în comisiune, dar și eu ca dl. Secula suntem de părere, ca deocamdată să nu dăm librarului, ci mai bine să lățim noi. Astfel vă rugăm, ca să transmiteți la adresa mea sau a d-lui Secula 100 exemplare, că noi împreună vom face, ca să se răspândească; totodată vom face și o colecție pentru spesele de tipar.

Dl. coleg Secula vă roagă să-l escuzați că nu v-a răspuns deoarece mai bine de 10 zile suferă cumplit de dureri de urechi și nu poate lucra nimic.

La tot cazul vă rugăm să ne avizați, dacă trimiteți exemplarele sau nu, ca astfel și noi să ne știm orienta.

Cu respect,

F. H. Longin
adv.

[De mâna lui G. Barițiu:]

H. Longin 1 Nov.

R. ...

2 Nov.

100 exempl. comandate în 4 nov. la Krafft.³²

VIII

Deva la 20 febr. 1883

*Onorabile d-le Redactor!*³³

Din încredințare am onoare a vă ruga, ca să publicați convocarea alăturată³⁴.

Ne-am simțit deobligați, decumva pe lângă publicare a-ți îndemna oamenii noștri și separat, sau prin o notiță sau sulevând chiar cauza pentru care am făcut convocarea.

Sperăm, că în acea ocaziune vom putea dezbate și alte cauze de interes.

Cu respect deosebit,

F. H. Longin

[De mâna lui G. Barițiu:]

Răsp. la G. Secula

IX

Deva, 15 iulie 1884

*Prea stimate domnule!*³⁵

În scurt timp se împlinesc o sută de ani, decând o parte însemnată din românii transilvani, ne mai putând suferi tirania nobilimii maghiare, a fost constrânsă a recurge la cel din urmă mijloc de apărare și a revolta.

Teatrul luptelor, în mare parte, a fost pe teritoriul de azi al comitatului Hunedoarei și archiva din Deva este și azi depozitul unor interesante documente autentice la acea mișcare a românilor.

³⁰ B.A.R., Ms. rom. 1010, f. 131.

³¹ Este vorba de "Memorialul" redactat de G. Barițiu din însărcinarea Conferinței din mai 1881.

³² G.B.C., VII, p. 316-317.

³³ B.A.R., Ms. rom. 1010, f. 288.

³⁴ Publicată în Observatorul, VI, nr. 12 din 12/24 februarie 1883, p. 47:

"Convocare

În conțelegere cu mai mulți amici din toate părțile comitatului nostru al Hunedoarei, subscrișii au onoare a convoca o conferință a tuturor românilor din acest comitat pentru ziua de 10 martie 1883 st.n. după amiază ora 3 la Deva în localul îndătinat.

Obiectul principal al conferinței va fi: Consultare și decizie asupra celor de făcut în privința noului proiect de lege relativ la instrucțiunea în școlile medii, înaintat dietei din Budapesta, ce amenință cu dezastru și stingere instrucțiunea în școlile noastre medii naționale confesionale.

Deva, 4/16 februarie 1883.

Ioan Papiu m. pr., Dr. Lazăr Petcu m. pr., George Secula m. pr., Alexiu Olariu m. pr., F. H. Longin m. pr."

³⁵ B.A.R., Ms. rom. 1011, f. 109-111.

Contrații de peste Carpați - după cum aflăm din ziare, se prepară / a serba aniversarea revoluțiunii; cuvine-se deci cu adevărat, ca și noi, cei ce trăim și călcăm peste morminții celor ce au sângerat pentru libertate și neamul nostru, să dăm un semn de viață și să ne facem datoria.

Nainte de a face pașii necesari - după o consultare amicală cu câțiva amici de un principiu, - am aflat cu cale, a ne adresa preastimat d-voastră, ca la unul dintre cei mai binemeritați bărbai ai noștri, rugându-vă ca să binevoiți a vă da părerea: este sau nu consult ca între împrejurările actuale să serbăm și noi aniversarea din chestiune și dacă da, cam care ar fi modalitatea ș.c.l.

Cât privește pe noi, am să vă comunic un plan al nostru.

Noi suntem de părere, că la toată întâmplarea, cel puțin să încercăm a face pași mai târziu, că nici nu am încercat a serba, sau a face pași pentru a ni se concede serbarea - cu toate că știm apriori, că ni se vor pune piedici, ba probabil că se va și interzice.

Pentru aceea, executarea planului nostru este: ca să înaintăm o petițiune, sau o întâmpinare, către organele / administrative sau de-a dreptul la ministru, prin care să cerem a ni se concede mai întâi: a consulta asupra modului, cam cum să se serbeze acea aniversare, apoi a ni se și concede ținerea ei pe teritoriul comitatului făcând și respective invitând toți românii la o sărbătoare și respective parastas.

Nota bene: în petițiunea aceea apoi să se facă provocare - cât se poate mai exact - la toate documentele și scrierile ce tractează revoluțiunea din chestiune, - a arăta că și frații maghiari serbează asemenea momente din trecutul / patriei comune, ba prin publicarea scrisorilor lui Kosuth și ridicarea de monumente în amintirea acelor, cari au luptat contra dinastiei și a patriei chiar, - apoi prin faptul, că un distins publicist și bărbat de stat a făcut aluziune chiar și la patriotismul lui Rozsa Sándor, apoi că azi, ca și în trecut s-au aflat scriitori maghiari, cari au justificat revolta românilor - în scurt, că publiciștii și istoricii de astăzi judecă și din alte puncte de vedere acea revoluțiune / dar mai presus de toate - și ori cum ar judeca maghiarii de astăzi acea revoluțiune, este un drept etern și recunoscut în toate statele, că consăngenilor este permis a ridica rogatiuni pentru ai lor, firear aceia chiar cei mai mari criminaliști, în fine, că trăim în stat constituțional ș.c.l. maghiarii și respective organele administrative sunt constrânse moralmente a concede acelei sărbători. Scurt, ca întâmpinarea, sau să-i zicem petițiunea aceea să fie ca un memorial oarecare [subliniat de mâna lui G. Barițiu și adnotat: "adecă să lucrați la el un an"- n. ns. - G. N.] așa ca și la caz de concedere și la caz de derogare, - publicându-se să se serbească drept de un document. Iată, cam aceste sunt vederile noastre, pentru aceea vă rugăm cu tot respectul și ne onorați cu răspunsul prea st. d-voastră și încât veți dispune de timp a ne da și oarecare date sau îndrumări și îndeețări. Tot odată sunt fericit a fi însărcinat [a] vă trimite salutările contraților de aici și exprimarea dorinței, de a vă saluta iarăși în mijlocul nostru, precum ați fost promis mai anu.

Lângă cetatea Devei, este respective sunt 2 mormini mari unde s-au decapitat paremi-se 46 români toți din satele de prin giurul Devei, familiile lor mai există și azi.

Eu am consemnarea numelor lor.

Morminții s-au descoperit de câțiva ani și de atunci adese junimea și damele noastre peregrinează acolo punând flori, cununi și buchete!

Așteptând cu sete prețuitul d-voastră răspuns vă rog a primi deosebitele mele asigurări de stima și încrederea ce v-am păstrat todeauna.

F. Hossu - Longin

[De mâna lui G. Barițiu:] Resp.: 2 aug.³⁶

X

Băsești, 2 mai 1886

*Scumpul nostru Uncheș!*³⁷

Din ansa zilei onomastice, venim și noi cu respect și adevărată iubire, a vă exprima sincerele noastre felicitări, cerând de la Tatăl cel ceresc, ca să vă deie putere, sănătate și îndelungă răbdare la prețioasa muncă ce a-ți întreprins, pentru și spre luminarea adevărului și ridicarea numelui român, ca scumpa și mult cercata noastră națiune, încă mulți ani să admire și să primească tezaurele ce le scoateți la lumina zilei.

Să trăiți spre mândria noastră a tuturor.

Elena Pop H. Longin

Devotați:

George Pop
Francisc Hossu Longin

³⁶ Vezi răspunsul în G.B.C., VII, p. 318 (poartă data de 3 august 1884).

³⁷ B.A.R., Ms. rom. 1012, f. 27.

XI

Deva, 3 mai 1890

*Magnifice domnule!*³⁸

Mărețele și prețioasele scrieri a Majestății Sale regina României,³⁹ trimise la adresa soției mele, le-am primit numai eu, fiindcă ea de câteva săptămâni, e dusă la părinți în Sălaj.

Gingașa atențiune, ce și cu această ocaziune a-ți dovedit față de soția mea, mă îndreptățește, ca în absența ei, și și până va afla și dânsa, să vă mulțumesc cu cordialitate pentru onoarea ce i-ați făcut ei, și prin ea și nouă, celor ce o iubim atât de mult./

Le vom citi și răsciti cu încordată atențiune și vom profita de sublime învățături, ce marea regină a dăruit românilor.

Să o țină Dumnezeu mulți ani cu pace, ca să poată scrie mult și de acuma înainte!

Profitând de această ocaziune, permiteți-mi, ca din ansa onomastice de poimâne, să vă urez și eu, ani mulți și fericiți.

O Magnifice d-le! dacă a-ți ști câtă iubire, câtă stimă și câtă admirațiune vă păstrăm.

Adese în luptele noastre grele și zilnice, vă amintim și adese vă punem drept model în întreprinderile noastre pentru a ne încuraja! Cu mândrie și cu curaj amintim scump numele d-voastră, atât amicilor cât și inamicilor noștri!

De aceea rugăm pe bunul Dumnezeu să vă lungească firul vieții, să vă deie putere ca să îmbogățiți și mai departe sârmana noastră națiune prin talentele și prețioasele d-voastră lucrări, iar noi vă asigurăm că amintirea d-voastră, niciodată nu se va șterge din inimile noastre, iar învățăturile și bogatele d-voastră scrieri le vom propovădui între toate împrejurările și fără nici o teamă.

Să trăiți spre fala și bucuria tuturor românilor!

Cu devotament
Francisc Hossu-Longin

XII

Deva, 5 mai 1892

[TELEGRAMĂ]⁴⁰

Provedința vă lungească firul vieții spre mândria națiunii

Longin și toți amicii de pe-aici

XIII

"Petițiunea celor 33 români frunțași

din Deva adresată pe calea prefecturii comitatului către dn. ministru de culte și instrucțiune publică, în contra celor ce au casat și eliminat limba noastră românească din cele opt clase reale dela Deva.

Excelența Voastră Dle Ministru!

În comitatul Hunedoarei, locuit în preponderență majoritate de români, atât de vitreg tratat, în respectul cultural, din partea guvernelor trecute, încât pe un teritoriu de 133.65 mile cuadrade, cu 258.584 locuitori n-a existat nici o școală de mijloc. În urma unei fericite inițiative a mai multor bărbați de litere, plini de zel și nobile sentimente pentru creșterea și înaintarea în cultură a generațiunii celei noi, prin contribuiri benevole, apoi aruncuri și alte ajutoare din partea statului, cu înalta autorizare, sub patronajul și suprema inspecțiune a ministerului de cult și instrucțiune publică, încă în anul 1871 s-a înființat o școală reală cu 8 clase, și cu reședință în opidul Deva.

Românii, ca cei mai numeroși locuitori ai acestui comitat, simțind imperativa necesitate a înființării unui astfel de institut cultural, precum este cel de sub întrebare, îmbrățișând și salutând cu bucuria această măreață idee, și-au dat tot posibilul lor sucurs material și moral pentru realizarea scopului menționat, sub acea strictă condițiune însă, ca studiile în acel institut, să se propună, dacă nu exclusiv în limba română - a majorității locuitorilor - cel puțin paralel cu cea maghiară.

Cu toate acestea, deși în art. de lege XLIV din 1868 despre egala îndreptățire a naționalităților la §.18 se dispune apriatu, că: "Institutele învățământului de mediulocu, sau mai înalte ale statului, care sunt în ființă sau se vor înființa, pe acele teritorii, unde este în uz una mai multe, decât o limbă, este a se ridica caedra pe seama limbei și literaturii fiecărei limbi"; - era la §.17 se zice: "Din punctul de vedere al cultivării și bunăstării comune, fiind scopul suprem și al statului, acesta se obligă a purta

³⁸ B.A.R., Ms. rom. 1012, f. 222-223.

³⁹ Carmen Silva, soția regelui Carol I.

⁴⁰ B.A.R., Ms. rom. 1012, f. 408.

grija la învățământul de stat, ca cetățenii oricărei naționalități, care trăiesc în masa mare la olaltă, să se poată perfecționa în limba lor maternă: totuși, cu ocazia înființării școlii cestiunată, nesocotindu-se legea, pentru limba română, nu s-a stabilit decât o catedră extraordinară, cu 2-3 ore pe săptămână, iară pentru propunerea ei, s-a luat un învățător supleant dela preparandia de stat din Deva, providuit cu ajutorul anual de 300 fl., apoi 200 fl. și în urmă numai de 100 fl. v.a.

Dar și așa, până când se aflau la numita preparandie și se aplica pentru propunerea limbii române profesori capabili, de naționalitate română, copiii noștri - pentru a căror educație atât de mare grijă purtăm - au făcut din an în an progrese corespunzătoare și din limba maternă; iar școala era cercetată de un considerabil număr de elevi români.

După ce însă, cu deosebire dela anul 1874/75 încoace, directoratul școlii reale, - nu scrutam, dacă din propriul său îndemn, cu rea voință, sau cu învoirea și aprobarea supremei inspecțiuni, abătându-se de la uzul de până aici, ne mai aplicând pentru limba română un profesor ca acela, care să fi fost în stare a satisface sublimii sale chemări în acest respect: elevii români au început a neglija frecventarea acestui studiu, iar părinții văzând, că limba română se tractează acolo numai ca în batjocură, și-au trimis și trimis băieții lor la alte institute, de unde limba română, până acum încă nu este cu totul proscrisă; prin urmare, singur din acest motiv, părinții români, care se bucură de o stare materială mai bună, precum ziserăm, ducându-și pruncii lor la alte institute, școala reală din Deva, deși încă tot în număr destul de considerabil, dar este mai puțin cercetată de tinerii români, decât cum era în trecut; iar limba și cultura română sunt cu totul eliminate; ceea ce nu se poate uni nici cu nobila intențiune a inițiatorilor, nici cu ceea a supremei inspecțiuni, și cu atât mai puțin cu marelui scop al unui institut de învățământ, care trebuie să aibă destinația de a întinde în proporții juste peste toți razele binefăcătoare ale culturii sale.

Drept aceea, având în vedere, că la toate institutele medii din țară, chiar și la cele ce sunt numai ale statului, în apropierea cărora se află români, este sistematizată, cel puțin câte o catedră ordinară publică de limba și literatura română; apoi considerând, că școala reală din Deva a fost înființată și susținută în mare parte din contribuțiile românilor din acest comitat; ba și în prezent, pentru susținerea ei se face aruncu pe locuitorii contribuabili în tot anul; convins fiind, că înaltul minister nu poate avea intenția de a închide tinerilor români calea de la învățarea limbii materne, acest scump tezaur pentru oricare individ;

și în urmă, fiind deplin încredințați, că eliminarea totală a propunerii limbii și literaturii române dela acest institut, n-a urmat cu știrea și încuviințarea supremei inspecțiuni, ci mai mult, credem noi, din motivul, că directoratul și administrațiunea aceluia nu și-a îndeplinit cu scumpetea datorită impusă de lege: de a raporta toldeaua fidel, despre starea lucrului în acest respect: Subscriși români din Deva, bazați pe dreptul oferit de citații §§-i ai legii despre egala îndreptățire a naționalităților, și pătrunși de obligamentul ce-l avem față cu creșterea și educația pruncilor noștri, cu tot respectul ne luăm libertatea de a ne ruga de Excelența Voastră, în ale cărui mâini este pusă suprema inspecțiune a numitei școli, ca să binevoiți, cât mai curând, și încă în decursul acestui semestru a dispune sistematizarea catedrei de limba și literatura română la școlile reale din Deva, obligatorie cel puțin pentru tinerii români, cu ore îndestulătoare și cu un profesor ordinaru salarizat, și prevăzut cu toate emolumentele necesare, asemenea cu ceilalți profesori ordinaru dela aceste școli; și totodată pentru propunerea acestui studiu a numi pe un altare individ, care în limba și literatura română să aibă deplină calificare.

În legătură cu aceasta având în vedere, că de prezenta catedră de limba germană dela desu memoratul institut este în vacanția, cu respect la economisirea cu bugetul statului, ne luăm voia a Vă atrage înalta atenție asupra acestei împrejurări, cerând, ca pentru această catedră să binevoiți a numi pe un individ așa de bine calificat, dintr-odată, atât studiului limbii germane, cât și celui al limbii și literaturii române.

Așteptând favorabila rezoluțiune, suntem Deva 24 Octobre 1881. Ai Excelenței Voastre cu respect: Ioan Papiu m. p. protopop gr.-or., George Secula m. p. avocat, Fr. Hossu Longin m. p. avocat, Sabin Piso m. p., George I. Pop m. p., Ioan Mihui m. p., Dr. Petco Lazăr m. p. avocat, Ioan Simionasiu m. p., Alexandru L. Hossu m. p., Georgiu Ciacianu m. p., Czura Alexandru m. p., Alexandru Șuluțiu m. p., Mihail Zara m. p., Ioan Moțiu m. p., Iosif P. Gerendi m. p., Alex Olariu m. p. adv., Isaie Moldovanu m. p., Ioachim Fulea m. p. avocat, Petru Zara m. p., Ioan Szabo m. p., Georgiu Nicoră m. p., Ardeleanu Longin m. p., Nicolau Oprea m. p., Eduard Nemeș m. p., Oragyanu Iosif m. p., Petru Dragits m. p. proprietar, Ioanichiu Olariu m. p. cetățean, Nicolae Lakatos m. p., Petru Stanciu m. p., Alexandru Bontilovics m. p., Antoniu Cuteanu m. p., George Josanu m. p., George Gila m. p..

[Comentariul lui George Barițiu:] "Mulțumim lui D-zeu. că deși foarte târziu, românii din Deva se impulară și în bărbătară la pasul acela, pe care ar fi trebuit să-l facă îndată pe la a. 1875, căci este un mare adevăr în cunoscuta sentință: Principiis obsta. Sub absolutismul austriac, pe când așa zisii "mameluci și mesopotami" începuseră să-și îngroașe pielea feței lor și să încerce a străbate peste tot cu limba lor, au fost de ajuns câteva proteste curajoase aici în Ardeal, pentru ca să-și ascundă ghiarele de motoci și să o ia mult mai încet. În Banat la Timișoara era pe atunci comisar administrator al provinciei fericitul în Domnul Andrei Mocioni. Acestuia nu-i plăceau nici măsurile marțiale și mai puțin cele clandestine (ascunse), pe care le dicta ministerul absolutist din Viena. Într-o zi, pleca la Viena, chemat sau din propriul îndemn, nu știu. Acolo având a se prezenta la Alexandru Bach pe atunci ministru de interne, între alte afaceri administrative se ventila și chestiunea limbii. La observarea lui Mocioni, că ministerul prea se încerca să germanizeze toată administrația, și că anume un decret mai nou relativ la introducerea limbii germane a degustat mult pe locuitori, - ministrul întrebă scurt: Se supun oamenii? - Se supun, fu răspunsul. - Apoi vezi dta, noi cu acea măsură am făcut numai o probă, o cercare, să vedem cum o vor primi locuitorii; apoi iacă, tot dta îmi spuseși, că oamenii se supun.

Și oare ce înseamnă această supunere, pe care o accentuase ministrul Bach? Ea înseamnă rușinea bănățenilor români și sârbi, că nici la unii le pășase de limba și naționalitatea lor, pentru care cu 2-3 ani înainte vărsaseră timente de sânge.

Da, așa este precum zic ddnii deveni în memorialul lor: școlile reale din Deva s-au înființat mai mult prin bani adunați de la poporul românesc peste contribuțiile normale ale statului, și chiar astăzi se aruncă cotizații după florinul de dare, tot pentru acele școli. Dar tocmai să nu fie acesta, ci să le fie întemeiat statul imediat din bugetul său, devenii ar fi putut și trebuiau, ca pentru acel popor de 158 mii suflete aproape curat românesc să fi pretins, ca limba propunerii în toate acelea să fie cea românească, iar cea maghiară să se învețe ca studiu obligat.

Rezultatele finale ale acelor școli curat maghiare, precum sunt cele reale, cele pedagogice din Deva, cea din Hunedoara, colegiul calvinesc din Orăștie și altele de categoria acestora, semănate printre popoare curate românești, se pot

prevedea din capul locului, fără nici o dificultate. Va ieși dintrânsele o generație corcită, lipsită de orice caracter ce ar insufla cea mai puțină încredere maghiarilor, și dacă se mai poate un superlativ peste superlativ, cu atât mai puțină românilor, o generație demnă de compălimit, la care se va putea aplica cu tot dreptul acea expresie trivială, prozaică, ce se aude în România: Nici câine nici ogar.

Înțelegem prea bine, că într-o țară locuită de trei naționalități să ne învățăm limbile unii altora, oareșicum cu drept de reciprocitate; dar nu vom înțelege în veci și nu va înțelege nici-un om civilizat în Europa o măsură atât de tiranică, care îmi interzice vorbirea, scrierea, cultivarea limbii mele naționale, numai pentru ca să învăț limba altuia. Și dacă ar fi numai atâtă. Dar noi românii de am fi corcitură, bastarzi atât de blestemați și afurisiți, precum vor să ne facă, avem trebuința imperativă de învățare și cultivarea limbii noastre în interesul sublim al culturii și civilizației atâtor milioane de suflete. În Orientul întreg numai limba românească este aceea, cu al cărei ajutor înveți limba clasică latină și limbile neolatine, italiana, franceza, spaniola etc. de zece ori mai ușor, decât le poate învăța slavul, germanul, maghiarul și ori-care alt popor, a cărui limbă nu stă în nici-un nex de consanginitate cu limba latină și cu fiicele ei. A voi să căutăm noi cultura și civilizația europeană și clasică prin mijlocirea limbii maghiare și nu prin a noastră, ar fi tot-una, ca și când cineva ar călători la Roma sau la Paris pe la Moscova, de acolo prin Caucaz, apoi peste marea Caspică și mare Neagră în Italia și așa mai departe. Până atunci unu altul, ai cărui creieri n-au secăt, se va pune de aici pe calea ferată sau și pe Dunăre, și pe lângă ce va și pausa ici-colea o noapte, două, în patru cinci zile va ajunge la locul destinat.

Proiectul de lege relativ la școlile medii (gimnazii, reale) este pus din nou, acum doar a patra oară în vreo cinci ani pe mesele dietei spre a se da în dezbatere. Fiindcă în alți ani ministrul îl puneă și retrăgea, după cum, se simțea că trag vânturile politice și bubuie orcalele belice, astădată se pare că-l vor vota definitiv, apoi vor lăsa pe ministru și pe consilierii săi să-și spargă capul cu confesiunile și cu naționalitățile. Numai de nu ar da cu capul și de vreun perete. Dar nici acea legea să nu aducă pe nimeni la descurajare. În fața legilor naturii orice lege pozitivă contrarie aceloră, devine paralizată prin omnipotența evenimentelor

Red.